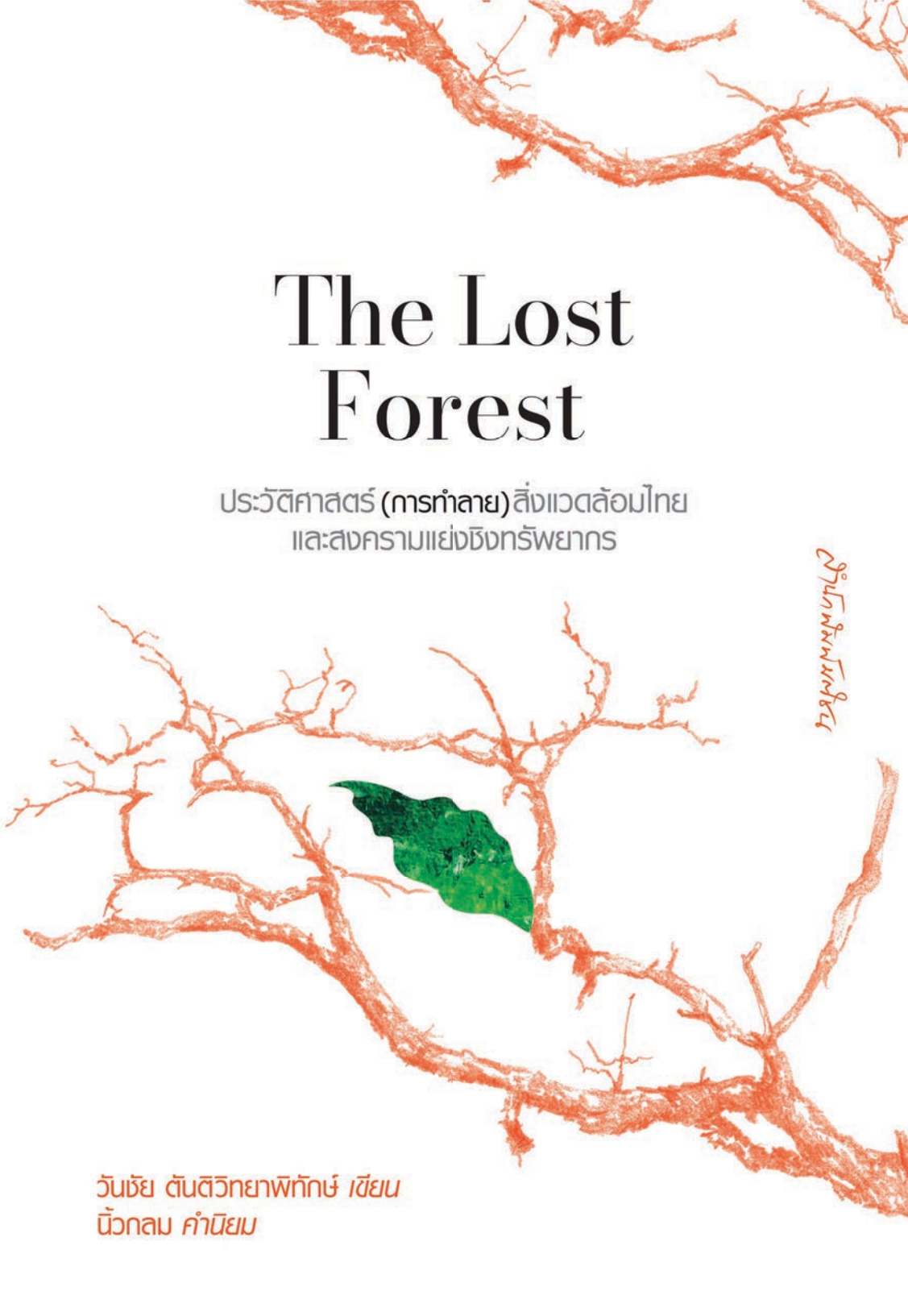

The Lost Forest

ประวัติศาสตร์ (การทำลาย) สิ่งแวดล้อมไทย
และสงครามแย่งชิงทรัพยากร

งานพิมพ์พิเศษ

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ เขียน
นิวกมล คำนิยม

The Lost Forest

ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทย

และสงครามแย่งชิงทรัพยากร

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน 2567

The Lost Forest: ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทย
และสงครามแย่งชิงทรัพยากร • วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ 2567

ราคา 420 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. The Lost Forest: ประวัติศาสตร์(การทำลาย)
สิ่งแวดล้อมไทยและสงครามแย่งชิงทรัพยากร.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2567. 456 หน้า.

1. ทรัพยากรธรรมชาติ. 2. สิ่งแวดล้อม--ประวัติศาสตร์. 3. การวิเคราะห์ผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม. 4. การประเมินความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม. I. ชื่อเรื่อง.

333.714

ISBN 978-974-02-1881-4

เว็บไซต์พิมพ์ | www.matichonbook.com

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาท, สุพจน์ แจ้งเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ

รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุภชัย สุชาติสุธธรรม, ประภาพร ประเสริฐโสภาก

บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน • หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง

พิสูจน์อักษร : เมตตา จันทรินทร์ • ศิลปกรรม-ออกแบบปก : สิริวิธนา นวลนุ่ม

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : นิชกุล แซ่ลี้, กชพร ทองลักษณะวงศ์,

ัญลักษณ์ ทองสุข, เนัชชา เขียวกล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannarueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

 matichonbook @matichonbook

 @matichonbook @matichonbooks matichonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ หน้าเผลอกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com

หรือ inbox matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

 MATICHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matichon@gmail.com Matichon Premium Print

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	5
ประวัติศาสตร์รสขมที่ควรกลืนลงคอ โดย นวัตกรรม	7
คำนำผู้เขียน	12
บทนำ	18
I รุ่งอรุณแห่งการทำลายธรรมชาติ	25
1 ธรรมชาติในอดีตกับความหลากหลายทางชีวภาพ	26
2 สนธิสัญญาเบาว์ริง สัมปทานป่า จุดเริ่มทำลายป่า	54
3 ถนน เขื่อน แผนสภาพัฒน์ ปฏิวัติเขียว และความเหลื่อมล้ำ	78
4 เมื่อสมันสูญพันธุ์กับชะตากรรมสัตว์ป่าไทย	106
5 ป่าชุมชน คนอยู่กับป่าได้หรือไม่	136
II สงครามแย่งชิงทรัพยากร	163
6 ลำสัตว์ป่าทุ่งใหญ่ จุดจบของเผด็จการ	164
7 จากเขื่อนเขี้ยวหลานถึงเขื่อนน้ำโจน การล่มสลายทางระบบนิเวศ	186

8	เชื่อนปากมุล สงครามแย่งชิง ทรัพยากรของคนท้องถิ่น	212
9	ปลาบึก แม่น้ำโขง กับการแย่งชิงน้ำระหว่างประเทศ	236
III อุตสาหกรรม มลพิษ และความตายลึกลับ		257
10	ยุคอุตสาหกรรมรุ่งเรืองและหายนะทางสิ่งแวดล้อม	258
11	“มาบตาพุด” จุดเปลี่ยนประวัติศาสตร์ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไทย	286
12	เผาแทนทาลัม ความตายที่คลิดี้กับคดีเหมืองทองคำ	306
13	ค่าโง่คลองด่านกับคดีคอร์รัปชันครั้งประวัติศาสตร์	330
IV การทำลายสิ่งแวดล้อมยุคใหม่		357
14	โลกร้อน โลกเดือด และซูเปอร์เอลนีโญ	358
15	PM 2.5 มลพิษทางอากาศชั้นสูงสุด	386
16	ขีดจำกัดความปลอดภัยของโลก การสูญพันธุ์ใหญ่ ครั้งที่ 6 และแอนโทรโปซีน (Anthropocene)	408
unส่งท้าย		428
บรรณานุกรม		436
เกี่ยวกับผู้เขียน		448

คำนำสำนักพิมพ์

“ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มนุษย์มีส่วนสำคัญในการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรงและต่อเนื่องยาวนานเพื่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ...”

ข้อความนี้สรุปสาระสำคัญไว้เป็นอย่างดี ว่าหนังสือที่อยู่ในมือของคุณผู้อ่านเล่มนี้กำลังจะบอกเล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร

หลายคนอาจรู้จัก “วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์” ในหลายบทบาท โดยเฉพาะบทบาทนักเขียนที่เล่าถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างลงลึก ถ่ายทอดเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยที่ถูกเอารัดเอาเปรียบได้อย่างเข้าใจ เราัมักจะได้เห็นชีวิตผู้คน สัตว์ป่า พืชพรรณในธรรมชาติ ปรากฏในงานเขียนของเขาอยู่เสมอ

The Lost Forest: ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทย และสงครามแย่งชิงทรัพยากร คือหนังสือเล่มสำคัญที่ผู้เขียนนำประสบการณ์จากการลงไปสัมผัสปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จริงกว่า

สามสิบปี มาผสมผสานกับการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ลากเส้นต่อจุด กับประวัติศาสตร์มิติอื่นๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์โลก จนกลายเป็นบทบันทึกประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมไทยที่ครอบคลุมหลากหลายประเด็น

เราจะได้เห็นจุดเริ่มต้นของการทำลายป่าอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของสยาม

เราจะได้อ่านเรื่องราวการต่อสู้ของคนตัวเล็กตัวน้อยกับรัฐและนายทุนที่มุ่งแย่งชิงทรัพยากร

เราจะได้เข้าใจว่าท่ามกลางความเจริญเติบโตของระบบอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้คนไปมากน้อยเพียงใด

หรือแม้กระทั่งปัญหาที่มนุษย์กำลังเผชิญหน้าในปัจจุบันอย่างโลกร้อนและ PM 2.5 ก็เป็นสิ่งที่หนังสือเล่มนี้นับว่าทักไว้ ซึ่งชวนให้คิดว่าหากมนุษย์ยังคงทำลายสิ่งแวดล้อมกันต่อไป โลกจะเดินเข้าสู่การสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ในไม่ช้า

เหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเนื้อหาทั้งหมดที่ผู้เขียนตั้งใจถ่ายทอดออกมาให้เราเรียนรู้ความผิดพลาดในอดีตเพื่อไม่ให้ผิดพลาดซ้ำในปัจจุบัน

เพราะการรักษาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็น “ทางรอดสุดท้าย” ของสิ่งมีชีวิตทุกสายพันธุ์รวมถึงมนุษย์ที่ต่างต้องอาศัยอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ต่อไป

สำนักพิมพ์มติชน

ประวัติศาสตร์รสรม ที่ควรถูกกลืนลงคอ

ท่านผู้อ่านที่เคารพ

หนังสือที่ท่านจับถืออยู่นี้มิใช่หนังสือแห่งความรื่นรมย์ มันคือยาขมชนิดหนึ่ง หากคือยาขมชั้นดีที่ถูกปรุงโดยพ่อหมอประสบการณ์โชกโชน ซุกตัวอยู่ในแวดวงสื่อที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมาแทบทั้งชีวิตการทำงาน มันไม่ใช่หนังสืออ่านสนุก หากจัดขึ้นหิ้งมันคงอยู่ในโซนหนังสือทုปตีระแวก คือความหนาทำให้กะโหลกร้าวได้ถ้านั่งอยู่ข้างใต้ตอนมันร่วงลงจากชั้นสูง ขณะเดียวกันเนื้อหาในเล่มก็ทูปหัวเปรี้ยวให้ตื่นจากภาพชวนฝันทั้งหลายได้แบบไม่อาจกลับไปหลับอีก

นี่เป็นหนังสือที่หาได้ยากยิ่ง ต้องขอบคุณทั้งความอุตสาหะของผู้เขียนและความเด็ดเดี่ยวของสำนักพิมพ์ที่ตีพิมพ์ออกมา ไม่ใช่หนังสือที่เขียนง่ายและขายง่าย แต่ทรงคุณค่าเหลือเกิน เพราะนี่คือบทบันทึกประวัติศาสตร์ (การทำลาย) สิ่งแวดล้อมไทยที่ละเอียดรอบด้าน สะท้อนแง่มุมหลากหลายให้เราได้รับรู้ แม้ผู้เขียนจะถ่อมตัวไว้ในบทนำว่า “หนังสือเล่มนี้ไม่ได้อธิบายประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมไทยครบทุกบริบท ครบทุกเรื่องราว” แต่สำหรับผม คิดว่ามันจูงใจอย่างยิ่งในแง่ของการตั้งประเด็นสำคัญ และยกกรณีตัวอย่างมาเรียงต่อเป็นเส้นทางให้เราเห็นว่า ในแต่ละยุคสมัยธรรมชาติแวดล้อมในไทยถูกทำลายไปอย่างไร โดยใคร เพราะอะไรบ้าง

ในโลกที่เราให้คุณค่ากับเงินและเศรษฐกิจเป็นหลัก เราได้ผ่าน ตาหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจมานักต่อนัก แต่จะมีสักกี่ ครั้งที่เราได้ไล่เรียงไหม้ไลน์เพื่อทำความเข้าใจขุนนางไปกับไหม้ไลน์ ในแง่เศรษฐศาสตร์ว่า การพัฒนาที่หมุนไปด้วยตัวเลขทางการเงิน เหล่านั้นส่งผลอย่างไรบ้างกับธรรมชาติรอบตัว

ฉะนั้น ใครชอบอ่านประวัติศาสตร์โลก ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ หากได้อ่านเล่มนี้ ด้วยย่อมมองเห็นเรื่องราวต่างๆ “กลม” ขึ้น ครอบคลุมกระบวนการความ ยิ่งขึ้นอีก

ใช่สิ! ประวัติศาสตร์จะละเลยมิติสิ่งแวดล้อมไปได้อย่างไรกัน เสน่ห์ของหนังสือเล่มนี้อยู่ตรงที่การอธิบายการทำลายสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคสมัย โดยมีบริบทแวดล้อมทั้งในไทยและในระดับโลก เราจึงได้เข้าใจว่าทุกสิ่งที่มีที่มาและมีเหตุปัจจัยให้กลายเป็น แบบนั้น เราได้รู้ว่าสนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้เศรษฐกิจขยายตัว มีการส่งออกมากขึ้น ค่อยๆ นำไปสู่อุตสาหกรรมไม้สัก นำมาสู่การทำ สัมปทานป่าไม้และการตัดไม้ทำลายป่า เราได้เห็นการต่อสู้กัน ระหว่าง 2 ขั้วอำนาจในยุคสงครามเย็นอันนำมาซึ่งการขยายความ เจริญด้วยถนนเลนกว้างไปสู่อีสาน นโยบายพัฒนาภาคเกษตร เน้นพืชไร่ส่งผลให้เกิดการรุกพื้นที่ป่ามากขึ้นเรื่อยๆ การพัฒนา เศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติค่อยๆ พาไปสู่ยุคสมัย ที่มีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จำนวนมาก ฯลฯ

เราได้เห็นว่าการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมนั้นมีผลอย่าง มากต่อสิ่งแวดล้อม

การอ่านหนังสือของ “วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์” เล่มนี้จึงคุ้ม แสนคุ้ม เพราะเหมือนได้อ่านประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ ไทยควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์ (การทำลาย) สิ่งแวดล้อมไทย ขณะ

เดียวกันก็ได้อ่านประวัติศาสตร์การเมืองไทยไปในตัว

ยากนักที่จะมีหนังสือที่ฉายภาพว่าทั้ง 3 เรื่องนี้กระทบซึ่งต่อกันอย่างไร

ที่ว่ายากก็เพราะไม่ค่อยมีใครมีปากเสียงแทนสิ่งแวดล้อม ภูเขา ท้องฟ้า แม่น้ำ สรรพสัตว์ เหล่านี้ไม่อาจต่อสู้เพื่อทวงสิทธิของตนได้ ต้องอาศัยคนที่มีความรู้และความรักอย่าง “พีจอบ” นี่เอง มาเขียนหนังสือหนาๆ แบบนี้เพื่อกู้กองร้องตะโกนว่า มนุษย์ทั้งหลาย ได้เวลาทบทวนตัวเองแล้ว

ไม่เพียงศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลมหาศาลเท่านั้น สิ่งที่ทำให้หนังสือเล่มนี้น่าสนใจอย่างมากอีกประการคือ การที่ผู้เขียนซึ่งทำงานสื่อสารสิ่งแวดล้อมมายาวนานได้นำเอาประสบการณ์ลงพื้นที่จริงกว่า 30 ปีของตนเองมาลงแผ่ลงบนหน้ากระดาษเพื่อเล่าเหตุการณ์ทั้งหมดนั้นอย่างมีเลือดเนื้อและถึงแก่น ยากที่จะหาผู้มีประสบการณ์เข้มข้นระดับนี้ที่สามารถถ่ายทอดปัญหาสิ่งแวดล้อมออกมาได้ละเอียด แม่นยำ จับประเด็นแหลมคมได้เท่าอดีตบรรณาธิการบริหารนิตยสารสารคดี อดีตเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และนักเขียนรางวัลศรีบูรพาอย่าง “วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์”

หากประเทศนี้จะมีหนังสือประวัติศาสตร์แนวนี้สักเล่ม ไม่ใช่เขาแล้วจะเป็นใคร

โดยแนวทางที่ผู้เขียนกู้ร้องแทนธรรมชาติถูกกระทำผ่านการเสนอข้อมูลชุดใหญ่เพื่อเผยให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นแต่เศรษฐกิจหรือตัวเลขจีดีพีนั้นบั่นทอนชีวิตสัตว์ ปริมาณป่า ความหลากหลายของพืชพรรณ และสภาพอากาศไปมากมายเพียงใด

ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เกิดขึ้นแล้ว และเกิดขึ้นอยู่

ในฐานะมนุษย์-สายพันธุ์ที่มีสติปัญญามากเพียงพอที่จะศึกษาบทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษเคยพลาด เราเรียนรู้อะไรได้

บ้างจาก “ข้อเท็จจริง” เหล่านี้ หากโฮโมเซเปียนส์เป็นสายพันธุ์ชาญฉลาดจริง ก็ควรศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อวางแผนอนาคตให้ไม่ซ้ำรอย

นี่คือหนังสือที่ควรถูกนำมาอ่าน นำมาถก นำมาขบคิดกัน ตั้งแต่ในระดับมัธยมและอุดมศึกษา ผ่านการกระตุ้นให้คิดโดยอาจารย์ที่เปิดกว้าง เชื่อว่าจะมีบทสนทนาเอร็ดอร่อยและแนวคิดลึกซึ้งในการวิพากษ์ปัญหา รวมถึงเสนอทางออกว่าเราควรมีวิสัยทัศน์และนโยบายภาครัฐและเอกชนอย่างไร เพื่อไม่ให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากไปกว่าที่เคยเป็นมาและที่เป็นอยู่

มันคือหนังสือที่รวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงมาประกอบเข้าด้วยกันด้วยเจตนาชัดเจน นั่นคือถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราไม่เขียนประวัติศาสตร์เช่นนี้ต่อไปอีก

หยุด! ได้หรือยัง

เราจะยอมให้ประวัติศาสตร์ (การทำลาย) สิ่งแวดล้อมไทยต้องมีเล่ม 2 เล่ม 3 เล่ม 4 ที่หนาไปกว่านี้อีกจริงๆ หรือ หากเป็นเช่นนั้น สิ่งที่น่าจะหนักกว่าหนังสืออาจจะเป็นใบหน้าของผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบให้การทำลายเหล่านั้นเกิดขึ้น ในเมื่อเราเรียนรู้ได้จากอดีต และสามารถสร้างสรรค์อนาคตให้ดีกว่าเดิมได้ แต่ยังไม่ยอมปรับเปลี่ยน แปลว่าเราลงมือทำไปทั้งที่รู้ แต่อาจเป็นเพราะสิ่งนั้นเอื้อประโยชน์กับเรา พวกพ้อง หรือใคร? แต่ไม่ใช่โลกทั้งมวลและเยาวชนรุ่นหลังเป็นแน่

หากต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า บางคราเราจำเป็นต้องกลืนยาขม ต้องเรียนรู้จากความผิดพลาดและความเลวร้ายในอดีต หากอยากมีสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าปัจจุบัน การอ่านหนังสือที่เต็มไปด้วยข้อมูลเนืองแน่นดังเช่นหนังสือเล่มนี้อาจเป็นขั้นตอนสำคัญที่เราต้องศึกษาจริงจังเพื่อทำความเข้าใจ

กลืนยาขมเพื่ออนาคตที่หอมหวาน
ยอมรับความเลวร้ายที่คนรุ่นก่อนและรุ่นเราได้กระทำ เพื่อ
ไม่ทำซ้ำอีก

ผมไม่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ด้วยความรื่นรมย์ แต่ระหว่างอ่าน
สมองก็ทำงานยิบยิบตลอดเวลา ว่าเราสามารถเลือกเส้นทางที่แตกต่าง
จากเดิมได้อย่างไรบ้าง

นี่คืออีกหนึ่งเล่มสำคัญในยุคสมัยที่โลกกำลังเรียกร้องให้
มนุษย์เปลี่ยนพฤติกรรม มิใช่เพื่อโลก แต่เพื่อตัวมนุษย์เอง หาก
มนุษย์ยังต้องการจะให้ดาวเคราะห์สีน้ำเงินดวงนี้เป็นบ้านของพวกเขา

เปรียบเสมือนบทบันทึกประวัติศาสตร์ว่าเราได้กระทำย่ำโลก
ไปมากเพียงใด นี่หรือสิ่งที่เราทำกับ “บ้าน” ของตัวเอง รวมถึง “บ้าน”
ของเพื่อนสิ่งมีชีวิตอื่น

ในยุคสมัยที่ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมพูดตรงกันเป็นเสียง
เดียวว่า โลกจะถึงจุดที่ไม่อาจหวนคืนอีกต่อไป หมายความว่า เลย
จุดนั้นไปโลกจะไม่มีทางกลับไปสู่จุดสมดุลที่พอเหมาะพอดีต่อการที่
มนุษย์จะอาศัยอยู่อย่างสุขสบายอีกต่อไป ผมคิดว่าถ้าเราอยากเลือก
หนังสือสักเล่มเพื่อทำความเข้าใจว่าอะไรพาเรามาถึงจุดนี้ได้

นี่คือหนึ่งในหนังสือเล่มนั้น

และถ้าแคบลงที่บริบทเมืองไทย หนังสือเล่มนี้อาจเป็นเล่ม
เดียวเลยก็เป็นได้...

ที่เป็นคำตอบ

ด้วยรักและนับถือ

นิวกลม

ตุลาคม 2566

คำนำผู้เขียน

เมื่อจบการศึกษา ผู้เขียนทำงานอยู่ในแวดวงสื่อมวลชนมาตลอดระยะเวลาสามสิบกว่าปี ตั้งแต่เริ่มต้นทำงานเป็นนักเขียนในกองบรรณาธิการนิตยสาร*สารคดี* และย้ายมาทำงานทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS และทางช่อง PPTV HD 36

ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ผู้เขียนสนใจงานสารคดีและข่าวด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มีโอกาสได้ลงพื้นที่ที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทั่วประเทศ ไม่ว่าในพื้นที่ป่า นิคมอุตสาหกรรม หรือโรงงานขนาดใหญ่ที่ก่อปัญหามลพิษ พบปะชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการก่อสร้างของรัฐ

ครั้งหนึ่งผู้เขียนดำรงตำแหน่งประธานชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยเป็นเวลาหลายปี จึงมีโอกาสดำเนินการได้สัมผัสปัญหามากขึ้น มีโอกาสได้พูดคุยกับแหล่งข่าวหลายฝ่าย มีโอกาสได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายครั้ง และมีส่วนในการทำหนังสือ*เมื่อปลาจะกินดาว* รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมประจำปีของทางชมรมฯ ซึ่งออกมาอย่างต่อเนื่องหลายเล่มเป็นประจำทุกปี

วันหนึ่ง ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตกับตัวเองว่า ในตลาดหนังสือเมืองไทยมีหนังสือประวัติศาสตร์มากมาย ไม่ว่าด้านการเมือง โบราณคดี เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แต่แทบจะไม่มีหนังสือประวัติศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมเลย ซึ่งมีเรื่องราวและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมากมาย

ที่สำคัญ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้สะท้อนถึงสงครามแย่งชิงทรัพยากรของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนจึงเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมา โดยใช้การค้นคว้าข้อมูล และประสบการณ์ที่ตัวเองเคยลงพื้นที่ ซึ่งแน่นอนว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ครอบคลุมปัญหาสิ่งแวดล้อมทุกมิติ แต่ผู้เขียนตั้งใจเขียนเพื่อเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ ให้คนอ่านได้เข้าใจบริบทสิ่งแวดล้อมบางด้านในสังคมไทย

ผู้เขียนขอขอบคุณ นิตยสาร*สารคดี* มูลนิธิโลกสีเขียว ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย ผู้สนับสนุนข้อมูล คุณสรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช ผู้ให้กำลังใจและวิจารณ์งาน คุณสรารัฐ เอ็งสวัสดิ์ ผู้เขียนคำนิยม และสำนักพิมพ์มติชนที่ยินดีตีพิมพ์ผลงานชิ้นนี้

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

แต่ นิธิ เอียวศรีวงศ์

ปัญญาชนผู้ไม่ยอมจำนนต่อความอยุติธรรมใดๆ

The Lost Forest

ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทย

และสงครามแย่งชิงทรัพยากร

บทนำ

ในยุคสมัยที่ผู้คนในสังคมกำลังตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม มีการตั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) การพยายามหาทางลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การทำธุรกิจสีเขียว หรือใช้พลังงานสีเขียว เพื่อลดปัญหาโลกร้อน ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่สังคมไทยโดยรวมหันมาสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

และหนังสือเล่มนี้กำลังบอกว่า ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเกิดอะไรขึ้นกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา

มีคนกล่าวไว้ว่า “การศึกษาประวัติศาสตร์ก็เปรียบเสมือนเรากำลังจะยิงธนูให้พุ่งไปข้างหน้าได้อย่างแม่นยำและไกล จำจะต้องออกแรงเหนี่ยวลูกธนูไปด้านหลังให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แรงส่งที่จะทำให้ลูกธนูพุ่งไปข้างหน้าก็จะไกลมากขึ้น”

ยิ่งรู้จักประวัติศาสตร์ได้ลึกซึ้งเท่าไร ก็จะเข้าใจอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ นักประวัติศาสตร์ชาวไทย ได้นิยามความหมายของประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมว่าเป็น “การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ในอดีตที่มีการใช้ปัจจัยด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นกรอบในการอธิบาย”

ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมเป็นการศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะในโลกยุคปัจจุบันที่มนุษย์เป็นตัวหลักในการทำลายธรรมชาติ

หากประวัติศาสตร์คือการบันทึกเรื่องราวในอดีต หนังสือ *The Lost Forest: ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทยและสงครามแย่งชิงทรัพยากร* ก็เปรียบเสมือนบันทึกความทรงจำของผู้เขียน ที่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายต่อหลายครั้งในช่วงเวลาสามสิบกว่าปีที่ผ่านมา ผู้เขียนมีโอกาสลงไปสัมผัสในพื้นที่จริง ในฐานะคนทำข่าวและนักเขียนสารคดี ตั้งแต่การตามหาฟอสซิลหอยสองฝาในภาคเหนือของประเทศ เพื่อพิสูจน์ว่าบริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน การไปเยือนปากมูลเมื่อชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้านนานนับสิบปี สัมผัสลำธารน้ำใสแต่เจือปนด้วยตะกั่วจากเหมืองคลิตี้ในป่าเมืองกาญจน์ การอพยพสัตว์ป่ากับสืบนาคะเสถียร ที่เขื่อนเชี่ยวหลาน ไปสัมผัสผู้ป่วยที่มาบตาพุด ฯลฯ

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้อธิบายประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมไทยครบทุกบริบท ครอบคลุมเรื่องราว แต่ส่วนใหญ่เป็นการหยิบยกแง่มุมที่ผู้เขียนสนใจ เล่าเรื่องจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องลงไปตามจังหวัดต่างๆ ที่เกิดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายผู้รับเคราะห์คือชาวบ้านในพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีปากเสียงใดๆ

ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอากาศ น้ำ ป่าไม้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ส่วนใหญ่มักจะส่งผลกระทบระยะยาว ปัญหา

ไม่ได้เกิดขึ้นทันที ดังตัวอย่างปัญหาโลกร้อนที่คนทั้งโลกเผชิญอยู่นี้ ก็เริ่มเกิดขึ้นเมื่อร้อยกว่าปีก่อน ที่มนุษย์ได้ขุดเอาฟอสซิลน้ำมันขึ้นมาใช้บนโลก จนชั้นบรรยากาศของโลกค่อยๆ สะสมก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มส่งผลอย่างรุนแรงในปัจจุบันเมื่ออุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น

ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา เมื่อประเทศไทยเริ่มจะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ส่งผลให้การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นอย่างรุนแรง นอกจากนี้ความต้องการใช้ที่ดินในการเพาะปลูก การเพิ่มของจำนวนประชากร และการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เพิ่มมากขึ้นในประเทศ จนเกิดนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้นนับหมื่นแห่ง ส่งผลให้ความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมระบาไปทั่วทุกหนแห่ง

ใน พ.ศ. 2549 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute - TDRI) ได้วิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศ โดยคำนวณมูลค่าความเสียหายดังนี้

1. การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ มูลค่าความเสียหายเฉลี่ย 80,813 ล้านบาทต่อปี
2. ทรัพยากรน้ำ มูลค่าความเสียหาย 4,000 ล้านบาทต่อปี
3. ทรัพยากรดินและการใช้ดิน มูลค่าความเสียหาย 7,477 ล้านบาทต่อปี
4. มลพิษจากขยะ มูลค่าความเสียหาย 4,797 ล้านบาทต่อปี
5. มลพิษทางอากาศ มูลค่าความเสียหาย 5,861 ล้านบาทต่อปี
6. มลพิษทางน้ำ มูลค่าความเสียหาย 1,515 ล้านบาทต่อปี
7. มลพิษพลังงาน ไม่สามารถคำนวณได้
8. ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มูลค่าความเสียหาย 6,321

ล้านบาทต่อปี

9. มลพิษจากสารอันตราย มีผู้ป่วย 3,000 รายต่อปี

10. มลพิษจากของเสียอันตรายจากชุมชน มูลค่าความเสียหาย
4,550 ล้านบาทต่อปี

11. ทรัพยากรธรณีและแร่ มูลค่าความเสียหาย 60 ล้านบาท
ต่อปี

รวมค่าเสียหายประมาณ 115,394 ล้านบาทต่อปี

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น นอกจากได้สร้างปัญหาผลกระทบ
ด้านต่างๆ ให้แก่ผู้คนในสังคมมาตลอดแล้ว อีกด้านหนึ่งยังสะท้อนถึง
การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ทั่วถึง หรืออีกนัยหนึ่งคือส-
ครามแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ผู้ที่
ได้เปรียบหรือผู้มีอำนาจมักจะมีโอกาสตกตวงและเข้าถึงทรัพยากร
ธรรมชาติได้มากกว่าคนกลุ่มอื่นอย่างไม่เป็นธรรม และนำมาซึ่งความ
เหลื่อมล้ำของผู้คนที่นับวันจะถ่างออกไปมากขึ้น

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้พยายามเรียบเรียงเรื่องราวต่างๆ จาก
อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้ผู้อ่านได้พอมองเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่าง
ต่อเนื่อง เห็นปัญหาของคนตัวเล็กตัวน้อยที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและ
ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา และอย่างน้อยน่าจะ
เป็นบทเรียนให้เห็นว่าในอดีตที่ผ่านมาได้เกิดอะไรขึ้น แม้ว่าขณะที่
กำลังเขียนต้นฉบับอยู่นี้ การทำลายสิ่งแวดล้อมยังดำเนินอยู่อย่าง
ต่อเนื่องและเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ

ภาวนาว่า อย่าให้คำพูดที่ว่า “ประวัติศาสตร์สอนให้เราเห็นว่า
เราไม่เรียนรู้อะไรจากประวัติศาสตร์เลย” เกิดขึ้นอีกเลย

I รุ่งอรุณแห่งการ ทำลายธรรมชาติ

1 ธรรมชาติในอดีต กับความหลากหลายทางชีวภาพ

“ถ้าไม่ต้องถูกกดเป็นทาส ชาวสยามคงจะมีความสุข
กันมาก เพราะธรรมชาติที่นี่ แม่ที่สองของเขาเอาใจ
เขาเหมือนเด็กๆ ทำให้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ป่าเต็มไปด้วย
พืชผักผลไม้ชั้นเลิศ แม่น้ำและบึงเต็มไปด้วย
ปลา ไม่ใผ่ไม้ก็ล่าก็พอเพียงทำบ้านได้ ในขณะที่น้ำ
ท่วมเป็นครั้งคราวตามฤดูคอยฉาบปูยบนแผ่นดินให้
อุดมสมบูรณ์ คนไม่ต้องทำอะไรเลย นอกจากหว่าน
เมล็ดพืชลงดิน จากนั้นแสงอาทิตย์จัดการต่อให้หมด
พวกเขาไม่รู้จักรักและไม่มีความต้องการข้าวของเครื่องใช้
หรูหราฟุ่มเฟือยที่ได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งของชีวิตของ
คนยุโรปไปเสียแล้ว”¹

องรี มูโอดต์ (Henri Mouhot) พ.ศ. 2402

การบรรจบกันของแผ่นดินสยาม

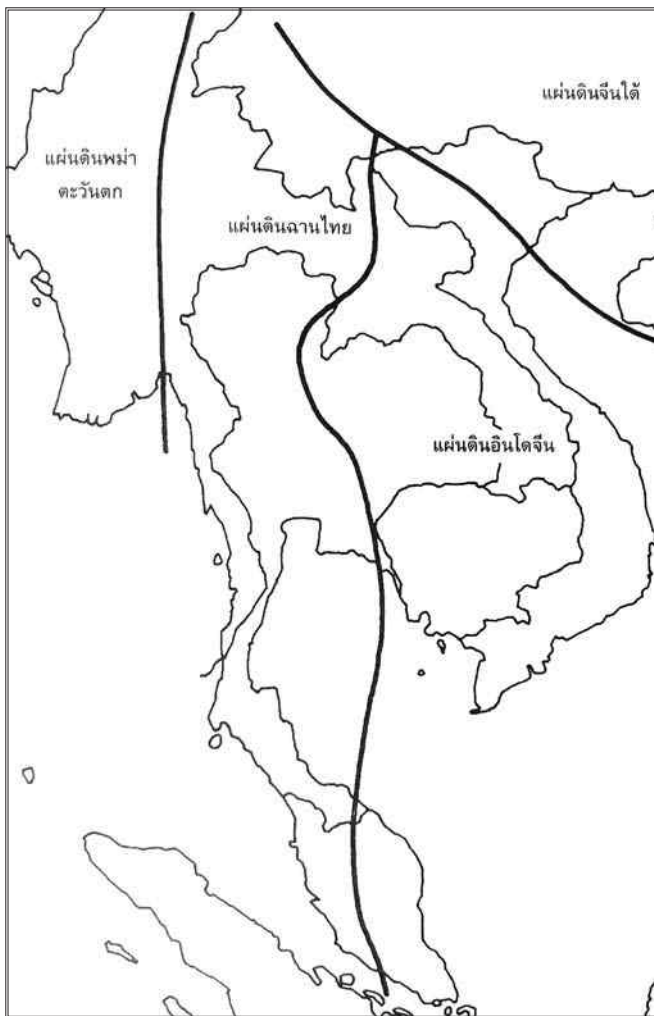
แผ่นดินด้ามขวานที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันนั้น นักธรณีวิทยาพบหลักฐานทางธรณีว่าเกิดจากแผ่นดินหรือเพลต 2 แผ่นเคลื่อนมาชนกันเมื่อราว 200 ล้านปีก่อน ได้แก่ เพลตอินโดจีนซึ่งครอบคลุมส่วนหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (รวมทั้งลาว กัมพูชา เวียดนาม และด้านตะวันออกของแหลมมาเลเซีย) และเพลตฉานไทยซึ่งครอบคลุมด้านตะวันตกและแหลมไทย โดยทุกวันนี้ยังเห็นร่องรอยแนวประชิดกันบริเวณจังหวัดน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์เรื่อยมาจนถึงตอนกลางของแหลมมาเลเซีย

หากผ่านไปทางถนนสายอุตรดิตถ์-เขื่อนสิริกิติ์ จะเห็นแนวกลุ่มหินโอไฟโอไลต์ (Ophiolite) ซึ่งเป็นกลุ่มหินที่มีแร่เหล็ก เกิดจากแมกมาใต้พื้นมหาสมุทร เป็นหลักฐานสำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อเพลต 2 แผ่นเคลื่อนมาชนกัน และดันกลุ่มหินชนิดนี้ขึ้นมาจากใต้ท้องมหาสมุทร

ทวีปในโลกนี้เริ่มแรกมีเพียงทวีปเดียวเรียกว่าพันเจีย (Pangaea) ต่อมาจึงแยกเป็น 2 ทวีปใหญ่ โดยแผ่นดินทางใต้เรียกว่ากอนด์วานา (Gondwana) ส่วนแผ่นดินทางเหนือเรียกว่าลอเรเชีย (Laurasia)

เพลตอินโดจีนและเพลตฉานไทยเคยเป็นส่วนหนึ่งของทวีปกอนด์วานา ก่อนจะแตกออกมาและเคลื่อนมาชนกันกลายเป็นแผ่นดินผืนเดียวกันเมื่อประมาณ 200 ล้านปีก่อนในปลายยุคไทรแอสสิก (Triassic)

ใน พ.ศ. 2539 ผู้เขียนเคยลงสำรวจซากฟอสซิลหอยทะเลบนภูเขาแถวอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก กับนักธรณีวิทยา พบซากฟอสซิลหอยทะเล 2 ผา (Bivalve) อายุราว 195-141 ล้านปีก่อนในยุคจูแรสสิก (Jurassic) รุ่นเดียวกับยุคไดโนเสาร์ อันเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า บริเวณนี้ตั้งแต่จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณ

แผนที่แสดงเขตของเพลดอินโดจีน

และเพลดลานไทย

ภาพจาก สารคดี 131, 11

(มกราคม 2539): 114.

อำเภอมะสอยและอำเภอยะรัง จังหวัดตาก ลงไปถึงจังหวัดกาญจนบุรี เคยเป็นทะเลมาก่อน

ดร. อัสนี มีสุข นักธรณีผู้เชี่ยวชาญฟอสซิลหอย เล่าให้ผู้เขียนฟังขณะออกสำรวจด้วยกันว่า

“พอเพเลทสองเพเลทชนกันในสมัยปลายยุคไทรแอสสิก (230-195 ล้านปี) ประเทศไทยก็กลายเป็นแผ่นดินเดียวกัน และในยุคจูแรสสิก น้ำทะเลก็ทะลักเข้าท่วมประเทศไทยและเอเชียอาคเนย์บางส่วน รวมไปถึงประเทศจีนด้านตะวันตกเฉียงใต้ด้วย ท่วมสูงประมาณ 100 เมตร เป็นน้ำทะเลตื้น หลักฐานสำคัญก็คือฟอสซิลหอยจำนวนมากที่เราขุดพบ”²

ต่อมาเมื่อภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง อากาศหนาวเย็นมาก น้ำแข็งปกคลุมไปทั่วโลก น้ำทะเลเริ่มลดลงกลายเป็นแผ่นดิน เมื่ออุณหภูมิโลกร้อนขึ้น น้ำแข็งขั้วโลกละลาย น้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจนน้ำท่วมแผ่นดินกลายเป็นทะเล สลับกันไปเป็นวัฏจักรในประวัติศาสตร์ของโลกที่ผ่านมา

จนล่าสุดเมื่อแสนกว่าปีก่อนเป็นช่วงที่อากาศผันแปรอย่างรุนแรงมาก โลกของเราอยู่ในยุคร้อนน้ำแข็ง มีการละลายของธารน้ำแข็งทางแถบขั้วโลก มีสภาพอากาศหนาวและอบอุ่นสลับกันหลายครั้ง จนเมื่อประมาณ 10,000-100,000 ปีก่อน น้ำทะเลบริเวณอ่าวไทยในปัจจุบันก็ลดระดับลงเหลือความสูง 100 เมตรจากระดับน้ำทะเลปัจจุบัน ทำให้อ่าวไทยกลายเป็นแผ่นดินที่เชื่อมต่อกับหมู่เกาะต่างๆ ในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย เรียกว่าแผ่นดินซุนด้า (Sunda

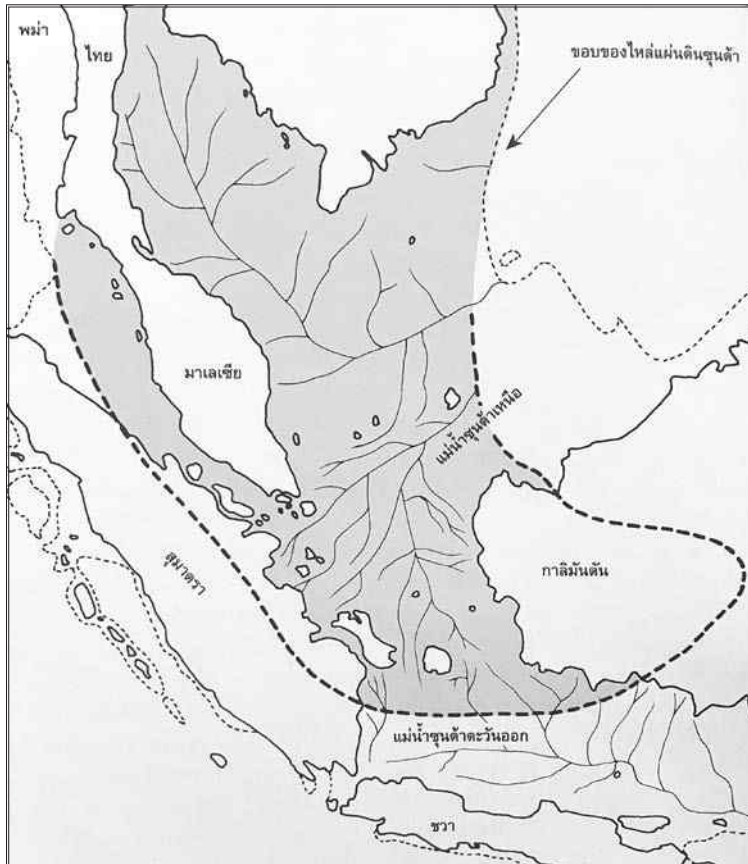
Plate) ขณะที่แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสายอื่นๆ ที่ไหลลงอ่าวไทยก็คงจะไหลไปสู่แผ่นดินซุนด้าซึ่งมีแม่น้ำใหญ่เรียกว่าแม่น้ำซุนด้าไหลผ่านด้วย

พื้นที่อ่าวไทยในต่อนั้นเป็นพื้นที่ราบเหมือนกับภาคกลางของไทย บริเวณกลางอ่าวไทยก็เคยมีทะเลสาบเหมือนทะเลสาบเขมร แม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงสู่ทะเลสาบนี้ และมีแม่น้ำไหลออกจากทะเลสาบไหลไปทางทิศตะวันออกลงสู่ทะเลจีนใต้ บางคนเรียกว่าแม่น้ำสยาม

จนกระทั่งเมื่อประมาณ 6,000 ปีก่อน สมัยโฮโลซีน (Holocene) อากาศอบอุ่นขึ้น ธารน้ำแข็งในเขตขั้วโลกละลาย ทำให้ระดับน้ำทะเลในมหาสมุทรทั่วโลกมีระดับสูงขึ้น แผ่นดินซุนด้าจมหายไปในทะเล

จากการศึกษาทะเลไทยในอดีตของกรมธรณีวิทยา พบว่า บริเวณภาคกลางของประเทศไทยเป็นทะเล มีตะกอนจากน้ำทะเลสะสมเป็นชั้นหนา บางแห่งเป็นชายหาด บางแห่งเป็นป่าโกงกาง มีน้ำขึ้นน้ำลง ไหลไปตั้งแต่สมุทรปราการ กรุงเทพฯ ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง นครนายก ฉะเชิงเทรา และทางตะวันออกบริเวณตัวเมืองระยองทะเลได้รุกล้ำเข้ามาประมาณ 7 กิโลเมตรจากแนวฝั่งปัจจุบัน

จากนั้นระดับน้ำทะเลลดลงมาเรื่อยๆ จนอยู่ในระดับปัจจุบัน เมื่อประมาณ 1,500 ปีที่ผ่านมา ทำให้แผ่นดินที่ราบลุ่มภาคกลางมีดินสีเขียวยๆ เทาๆ เรียกว่าตะกอนดินทะเลแผ่กระจายเป็นบริเวณกว้างขึ้นใต้ดินของกรุงเทพฯ หากขุดลึกลงไปประมาณ 20 เมตรจะเจอทั้งหอยและปะการัง เป็นลักษณะสภาพป่าโกงกางในอดีต

แผนที่แสดงแผ่นดินซุนด้า (Sunda Plate)
 ภาพจาก สารคดี 131, 11 (มกราคม 2539).

ในรอบพันกว่าปีที่ผ่านมา เมื่อสภาพภูมิประเทศในแถบนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างรุนแรงเหมือนในอดีต แผ่นดินสยามจึงกลายเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก มีแม่น้ำสำคัญหลายสายพัดผ่านที่ราบขนาดใหญ่ มีฤดูมรสุมที่พัดพาน้ำฝนมาทุกปี ทำให้เหมาะแก่การเพาะปลูก ด้านฝั่งตะวันออกมีปรากฏธรรมชาติในเวียดนามช่วยบรรเทาความรุนแรงของพายุได้ฝนจากทะเลจีนใต้ และมีพื้นที่ป่าหลากหลายประเภทขึ้นแน่นไปหมดตั้งแต่ป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าโกงกาง และสัตว์ป่านานาชนิด

หากใครมีโอกาส ลองไปดูที่อุทยานแห่งชาติดอยสอยมาลัย-ไม้กลายเป็นหิน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จะมีฟอสซิลไม้กลายเป็นหิน คือ “ต้นทองบั้ง” ซึ่งกินเนสส์เวิลด์เรคคอร์ดส์ (Guinness World Records - GWR) บันทึกสถิติว่ามีความยาวที่สุดในโลก 69.70 เมตร มีอายุราว 120,000 ปี แต่ที่น่าสนใจคือ ปัจจุบันไม่พบต้นทองบั้งในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยแล้ว แต่พบมากในพื้นที่ป่าดิบชื้นทางภาคใต้และบริเวณคาบสมุทรมลายู แถบเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย และเกาะบอร์เนียว จึงเป็นหลักฐานสำคัญชี้ชัดว่า ในอดีตหลายล้านปี พื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยน่าจะเคยเป็นพื้นที่ป่าดิบชื้น ฝนตกชุกชุมมาก แตกต่างจากสภาพป่าในปัจจุบัน

ผู้คนส่วนใหญ่ในอดีตจึงมักจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและชุมชนเมืองอยู่บริเวณที่ราบขนาดใหญ่ใกล้แม่น้ำ ใกล้แหล่งน้ำ หรือที่ราบในหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่าน และที่ดินที่มีคุณภาพดีที่สุดคือดินริมแม่น้ำ เพราะได้ปุ๋ยจากน้ำที่พาเอาตะกอนที่มีแร่ธาตุต่างๆ มาท่วมตลิ่งในหน้าน้ำ เพื่อความสะดวกในการปลูกข้าว อาหารหลักของคนในแถบนี้มากกว่า 4,000 ปี

บริเวณที่ผู้คนตั้งรกรากมากที่สุดคือที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสาขานี้ไหลผ่านที่ราบลุ่มภาคกลางผืนใหญ่ที่สุด และยังมีน้ำจาก แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน ไหลมาเติมตลอด และภูมิประเทศถัดจาก เมืองออกไปมักจะเป็นป่าดงดิบกว้างใหญ่ อากาศร้อน ขาดแคลน แหล่งน้ำ ไข้ป่าและสัตว์ร้ายชุกชุม จึงไม่ค่อยมีคนอาศัย

ใน พ.ศ. 2231 ซิมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère) เอกอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV, ครองราชย์ พ.ศ. 2186-2258) ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2175-2231) ได้บันทึกไว้ว่า

“คนสยามไม่ค่อยนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่ตามชาย-
ฝั่งทะเลนัก ซึ่งความจริงก็อยู่ห่างจากตัวเมืองไม่ถึงวัน
แต่มักชอบไปปลูกที่พักอาศัยอยู่ตามชายแม่น้ำที่ขึ้น
ล่องสะดวกแก่การค้าทางทะเลเสียมากกว่า...”³

โดยที่เมืองสยามเป็นเมืองร้อน จึงต้องปลูกบ้าน
สร้างเรือนอยู่อาศัยกันแถวริมน้ำเป็นประมาณ เหตุนี้
ชาวสยามจึงขุดคลองผ่านเป็นอันมาก...ไม่เพียงแต่จะ
ทำให้เมืองสยามกลายเป็นเกาะไปเท่านั้น หากแต่ว่า
ตั้งอยู่ท่ามกลางเกาะหลายเกาะด้วยกัน”⁴

สยามในสายตาฝรั่ง

เอกสารประวัติศาสตร์ของสยามในอดีตนั้น เรื่องราวด้าน
ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมน่าจะมีคนบันทึกน้อยที่สุด หากเปรียบเทียบกับบันทึกด้านอื่นๆ เช่น สังคม การเมือง การปกครอง สงคราม

เศรษฐกิจ ชีวิตผู้คน ฯลฯ และส่วนใหญ่คนที่บันทึกเรื่องราวเหล่านี้มักเป็นนักธรรมชาติวิทยา หรือนักสำรวจชาวยุโรปที่เดินทางมาสำรวจภูมิประเทศแทบทั้งสิ้น

บันทึกการเดินทางของนักสำรวจชาวยุโรปนั้นมักจะพูดตรงกันถึงสยามว่าเป็นดินแดนที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบ หลายพื้นที่ยังไม่เคยมีมนุษย์เข้าไปสำรวจ แม่น้ำหลายสายหล่อเลี้ยงคนส่วนใหญ่ที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่ตามที่ราบพื้นใหญ่ริมน้ำ มีสัตว์ป่าอันอุดมสมบูรณ์ที่ล่ามาเป็นอาหารได้ อย่างเช่นเอกสารเก่าแก่ฉบับหนึ่งของโยส เซา-เตน (Joost Schouten) ผู้จัดการบริษัทการค้าของฮอลันดา เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2179 สมัยอยุธยา บันทึกไว้ว่า

“สยามเป็นราชอาณาจักรที่มีชื่อเสียงและมีอำนาจ
อาณาจักรหนึ่ง ตั้งอยู่ที่เส้นรุ้ง 18 องศาเหนือ ชาย
เขตแดนทางตอนเหนือติดต่อกับเมืองพะโคและอังวะ
ที่ 12 องศา อาณาเขตแผ่ไปทางทิศตะวันตกถึงอ่าว
เบงกอลของเมาะตะมะที่ 7 องศา มีเขตแดนติดต่อกับ
อาณาจักรปัตตานีและไทรบุรี ทางทิศใต้ตั้งแต่อ่าว
เบงกอลถึงปัตตานี ฝั่งทะเลตอนนี้อยู่ขึ้นไปทาง
เหนือจนถึง 13 องศาเหนือ มีลักษณะเป็นรูปโค้งที่
เรียกกันว่า ‘อ่าวสยาม’ ฝั่งทะเลมีอาณาเขตต่อไป
ทางใต้อีกจนถึง 12 องศาใต้ และห่างจากทะเลเข้าไป
ทางตะวันออกตอนเหนืออาณาเขตกัมพูชา และราช-
อาณาจักรเชียงใหม่ ตองอู และล้านช้างที่ 18 องศา
จนกระทั่งถึงเมืองอังวะและพะโค

ดังนั้นรูปร่างของประเทศนี้จึงมีลักษณะคล้าย
พระจันทร์ครึ่งซีกและวัดโดยรอบได้ระยะทาง 450
ไมล์ฮอลันดา 1 ไมล์ฮอลันดาเท่ากับ 6 ไมล์ของ
อังกฤษ ประเทศนี้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้ และ
ป่าทึบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นฝั่งตรงข้ามทะเล แต่
ก็เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยสัตว์ป่าและ
สัตว์เลื้อย แม่น้ำต่างๆ มีปลามากมายหลายชนิด...และ
สยาม มีเกาะต่างๆ หลายแห่ง อ่าว ท่าเรือ และแม่น้ำ
ลำคลองมากมายซึ่งอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี
แก่หัวเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย”⁵

ใน พ.ศ. 2231 นิโกลัส แกรวส์ (Nicolas Gervaise) นัก
สำรวจชาวฝรั่งเศส ได้เดินทางมาสำรวจในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช และบันทึกถึงป่าไม้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ป่าไม้ของราชอาณาจักรนี้มีอาณาบริเวณกว้าง-
ใหญ่มาก กินพื้นที่กว่าครึ่งไปทีเดียว และทึบมากจน
แทบจะผ่านเข้าไปไม่ได้ ฉะนั้นจึงได้รับพิจารณาจากองค์
พระเจ้าแผ่นดินเสมอว่า เป็นกำแพงปราการป้องกัน
อริราชศัตรูอันจะรุกรานเข้ามาในพระราชอาณาเขตอยู่
ทุกทิศ ความรกรกชนี้เป็ต้นเหตุให้พระเจ้ากรุงกอล-
กงด์ (Roy de Golconde)⁶ พระราชทานคำตอบ
แก่คนสยามคนหนึ่งซึ่งอวดอ้างอาณาจักรอันใหญ่โต
ของเจ้านายตนนี้ว่า:

‘จริงซี ฉันทอมรับ ประเทศของท่านใหญ่กว่าของ
ฉันมาก แต่ขอให้เป็นที่เข้าใจกันได้เสียด้วยว่า พระเจ้า
กรุงกอลกอนด์นั้นเป็นราชาแห่งมนุษย์ และพระเจ้า
กรุงสยามทรงเป็นราชาแห่งป่าและสัตว์ในท่านั้น’”⁷

ถ้ามองภาพถ่ายจากดาวเทียมหรือเข้าไปในกูเกิลเอิร์ธ (Google Earth) แล้วมองลงมาที่บริเวณนี้ จะพบความโดดเด่นของภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ปลายหางของเทือกเขาหิมาลัย รวมเส้นรุ้ง 20 องศาเหนือ ขนาบข้างด้วยเมียนมาและอินโดจีนตามแนวเทือกเขาดนรงชัยและตะนาวศรีที่เป็นปลายหางของเทือกเขาหิมาลัย ลงไปทางใต้ต่อกับปลายแหลมมลายูที่เกือบจะตั้งอยู่บนเส้นศูนย์สูตร ทำให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งรวมการกระจายพันธุ์ของพืชและสัตว์จากแหล่งต่างๆ ที่เป็นสายพันธุ์จากตะวันตกคืออินเดียและเมียนมา เข้ามาบรรจบกับสายพันธุ์จากหิมาลัยลงใต้ และด้วยภูมิประเทศทางภาคใต้เป็นแนวยาว จึงเป็นแผ่นดินหรือสะพานเชื่อมจากเหนือลงเขตเส้นศูนย์สูตรกลายเป็นเส้นทางสำคัญของนกอพยพแห่งหนึ่งของโลก ให้นกที่อพยพจากเขตหนาวลงใต้ได้หยุดพักหาอาหารระหว่างการเดินทาง ทำให้ชนิดของนกที่พบในประเทศไทยมีจำนวนมาก

ในช่วง พ.ศ. 2321-2322 สมัยธนบุรี โยฮันน์ โคนิก (Johann König) แพทย์ชาวเยอรมนี เข้ามาสำรวจพรรณไม้แถบอยุธยา ปราจีนบุรี และภาคใต้ ได้ตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ไม้ 310 ชนิด (ขณะที่ทุกวันนี้พรรณไม้ในประเทศไทยมีประมาณ 10,000 ชนิด) เขาได้เขียนบันทึกการเดินทางชื่อ *Chloris Siamensis* นับเป็นหนังสือเล่มแรกที่ทำให้ชาวโลกรู้จักพรรณไม้ของไทย ปัจจุบันยังมีบางส่วนถูกเก็บรักษาไว้ในบริติชมิวเซียม ประเทศอังกฤษ

ใน พ.ศ. 2404 อองรี มูโตร์ ได้บันทึกเมื่อคราวเดินทางไป
สำรวจเมืองภูเขียวทางภาคอีสานไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เส้นทางจากชัยภูมิไปภูเขียว เป็นเส้นทางยาก
ลำบาก...เราจำเป็นต้องพักค้างคืนภายในป่าแห่งนี้นาน
ถึง 5 วัน เนื่องจากสภาพภูมิอากาศไม่อำนวย ฝนยัง
คงตกต่อเนื่องกันเกือบตลอดทั้งกลางวันและกลาง-
คืน ส่งผลให้กระแสน้ำไหลหลากจนพื้นดินกลายเป็น
ทะเลโคลน ข้าพเจ้าต้องทนอยู่ในสภาพที่หลังเปียก
ชื้น จนไม่อาจบรรยายได้ว่ามันทนทุกข์ทรมานเพียงใด
ข้าพเจ้าจำได้ว่าไม่เคยผ่านวันคืนอันแสนโหดร้ายเช่นนี้
มาก่อนเลยในชีวิต แม้แต่พายุหิมะที่เกือบจะคร่าชีวิต
ข้าพเจ้ามาแล้วที่รัสเซียก็ยังมีอาจเทียบได้”⁸

มูโตร์เข้ามาสำรวจดินแดนสยาม ลาว กัมพูชา ในช่วง พ.ศ.
2401-2404 และเสียชีวิตด้วยไข้ป่าขณะเดินทางไปสำรวจที่ประเทศ
ลาวในปีเดียวกัน และครั้งหนึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสล่องเรือจากเมือง
หลวงพระบางไปตามลำน้ำคานประมาณ 6 กิโลเมตร ขึ้นฝั่งไปค้ำับ
สุสานของนักสำรวจผู้ยิ่งใหญ่ ทำให้ชาวตะวันตกรู้จักความยิ่งใหญ่
ของนคร-วัด นครธม และมีผลให้ฝรั่งเศสสนใจดินแดนอินโดจีน
เป็นอย่างมาก ก่อนมาเสียชีวิตแถวบริเวณนี้ด้วยวัยเพียง 35 ปี

สุสานสีขาวแห่งนี้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวบนเนินดิน มีคำจารึกบน
หลุมศพจากเพื่อนร่วมชาติว่า “มาตุภูมิภาคภูมิใจในตัวลูกชายคนนี้
อองรี มูโตร์”

ฮองรี มูโอด (Henri Mouhot)

ยุคทองการค้าสัตว์ป่า

เล่ากันว่า สมัยก่อนเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเกณฑ์ไพร่หรือชาวบ้านมาใช้งานต่างๆ งานที่ไพร่กลัวที่สุดคือการเข้าป่าล่าช้าง หรือล่ากระต่ายมิงสา อย่างที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยเหตุที่กลัวการเข้าป่าก็เพราะจะต้องเผชิญกับความเจ็บไข้ได้ป่วย ความยากลำบากในการเดินป่า และสัตว์ร้ายอย่างเสือโคร่ง งูพิษ ฯลฯ

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยและค้าขายจำนวนมาก และมักจะมีกิจกรรมเข้าป่าล่าสัตว์เสมอ เคยมีการล่าเสือให้คณะทูตจากอิหร่านได้ชม เวลาออกล่าเสือต้องเกณฑ์คนเข้าป่าถึง 2,000-3,000 คน ทุกคนเดินเท้าส่งเสียงดังนำหนวหนู ข้างยังยิงปืนขึ้นฟ้าดังสนั่น พอตกกลางคืนก็ก่อกองไฟกองใหญ่ไม่ให้เสือมาคาบไปกินเวลาหลับ ถึงเวลากลางวันก็พยายามตีวงล้อมไล่เสือให้หนีไปยังคอกไม้ที่สร้างไว้ โดยภายในคอกเอาสุนัขหลายตัวไปขังล่อไว้ เมื่อสุนัขเห่าหอนยังมีผลให้เสือวิ่งไปหา เมื่อเสืออยู่ในกรงแล้วก็ปล่อยให้มันกินหมาตามสบายอยู่หลายวัน หลังจากนั้นจึงเอาช้างมาสู้กับเสือให้คณะทูตดู

ช้างที่นำมาต่อสู้มีหนังคลุมหัวและวงไว้เพื่อกันเสือตะปบข่วน พอเสือเห็นช้างก็วิ่งรีเข้าตะปบและกัดข่วน ความว่องไวไล่ช้างตรงเข้าสู่ช้างก็จะเอางายาวของมันรัดร่างเสือจนลอยกลิ้งไปในอากาศ โดยมากจะใช้ช้าง 4 ตัวสู้กับเสือตัวเดียว⁹

นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าดงดิบในอดีตแล้ว ปริมาณของสัตว์ป่าในเวลานั้นสะท้อนได้จากสินค้าขาออกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 สมัยอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นสินค้าของป่าที่มีแหล่งผลิตอยู่ในป่าอันกว้างใหญ่ของราชอาณาจักร รัฐบาลมีรายได้จากการค้า

สัตว์ป่าซึ่งมีมูลค่ามากกว่าสินค้าอื่นๆ โดยมีการส่งสินค้าจากในป่ามา
ที่ทำเรื่องกรุงศรีอยุธยา ก่อนจะล่องออกทะเลไปทางอ่าวไทย

สำหรับประเทศที่มีความต้องการหนังสัตว์ในปริมาณมหาศาล
คือญี่ปุ่น เห็นได้จากรายการสินค้าส่งออกของสยามมีการ “ค้าหนัง
กว้าง” มากเป็นพิเศษ

การล่ากว้างเพื่อฆ่าและหนังสัตว์นั้นต้องอาศัยนายพราน
ไทยผู้ชำนาญ มีความรู้ในเรื่องภูมิประเทศ ธรรมชาติถิ่นอาศัยของ
กว้าง และระดับน้ำ เพราะเป็นอุปสรรคสำคัญในการล่าและนำหนัง
สัตว์ออกจากป่า

ผู้ที่รับซื้อหนังกว้างก็คือชุมชนชาวญี่ปุ่นที่อพยพมาอาศัยใน
อยุธยาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ครองราชย์ พ.ศ.
2133-2148) เป็นผู้ชำนาญการพอกหนังเพราะหนังสัตว์เน่าเสีย
ได้ง่าย จึงต้องรีบทำการพอกหนังสัตว์ให้แห้งและเหนียวทนทาน ก่อน
จะจัดเตรียมส่งออกไปญี่ปุ่นเพื่อนำไปทำเครื่องหนัง ถูมือ ชุดศึก
ชุดเกราะชามูไร และซองปืน

สมัยนั้นพระคลังสินค้าของอยุธยามีอำนาจผูกขาดการค้าส่ง
ออก ก่อนที่ภายหลังจะให้สัมปทานแก่บริษัทอินเดียตะวันออกของ
ฮอลันดา โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2176-2206 ดังตารางหน้าถัดไป
ที่แสดงรายการสินค้าส่งออกไปญี่ปุ่นของบริษัทดังกล่าว¹⁰

รายการสินค้า	ปริมาณส่งออก
1. หนังกวัง	1,970,124 ผืน
2. ไม้ฝาง	78,343 หาบ* (4,700,580 กก.)
3. หนังปลากะเบน	464,126 ผืน
4. ครั่ง	3,163 หาบ (189,780 กก.)
5. หนังวัว หนังควาย	116,005 ผืน
6. ไม้กฤษณา	8,353 catty* (5,200 กก.)
7. ดีบุก	307 หาบ (18,420 กก.)
8. งาช้าง	309 หาบ (18,540 กก.)
9. เขาวัว เขาควายเป็น	79,700 เข

*1 หาบ เท่ากับประมาณ 60 กก.

*1 catty เท่ากับประมาณ 625 กรัม

หนังกวังเกือบ 2 ล้านผืนถูกส่งออกไปญี่ปุ่นในช่วงระยะเวลา 30 ปี น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า ปริมาณกวังในแผ่นดินสยาม โดยเฉพาะที่ราบภาคกลางมีจำนวนมหาศาลเพียงใด และเมื่อมีกวังมาก สัตว์ผู้ล่า เช่น เสือโคร่ง เสือดาว หมาป่า ฯลฯ ก็น่าจะมีปริมาณมากขึ้นตามธรรมชาติ และสะท้อนถึงถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าว่าต้องมีความ

อุดมสมบูรณ์มากด้วย เช่นเดียวกับหนังปลากระเบนส่งออกมากกว่า 400,000 ผืน ก็น่าจะประเมินได้ว่า สมัยอยุธยามีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลมากนักน้อยเพียงใด

ที่น่าสนใจคือ สินค้าส่งออกสมัยอยุธยายังมีของป่าอีกนานาชนิด เช่น ช้าง งาช้าง นอแรด ขนนกยูง ขนนกกระเต็น กระดองเต่า ปะการัง ไม้กฤษณา ไม้ฝาง ไม้จันทน์ รังนก ชีค่างควา รังผึ้ง ฯลฯ

ช้างเป็นสัตว์ที่มีการจับในป่าเพื่อนำไปเป็นสินค้าส่งออกมากที่สุด ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการจับช้างป่าบ่อยๆ เพื่อจะเอาช้างส่งไปขายแก่รัฐต่างๆ ในอนุทวีปอินเดีย ซึ่งนิยมใช้ช้างในการรบ ต่อมาในสมัยธนบุรี การส่งออกช้างยังคงมีความสำคัญ ดังมีข้อมูลปรากฏว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (ครองราชย์ พ.ศ. 2310-2325) มีดำริจะ “จัดเรือไปเมืองปอนดิเชรี บรรทุกช้างไปให้มองซิเออร์ลอสส์ 5 ช้างก็ได้” เพื่อตอบแทนบุญคุณของเจ้าเมืองปอนดิเชรีที่ส่งของบางอย่างมาถวายพระองค์ใน พ.ศ. 2314¹¹

ไม้ธรรมชาติที่เป็นสินค้าขายออกสำคัญที่สุดตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงกรุงเทพฯ ตอนต้นคือไม้ฝาง พบในพื้นที่ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าเขาหินปูนแห้งแล้ง ต้นและใบคล้ายต้นหางนกยูง แก่นมีสีแดง เมื่อนำไปต้มจะได้สีแดงสวยสด เป็นที่ต้องการในต่างประเทศ เพื่อย้อมผ้า ฟอกหนัง และเป็นสมุนไพรแก้โรคท้องเสีย บำรุงโลหิต แก้อ่อนใน ท้องร่วง ไม้ฝางจากไทยมีชื่อเสียงมาก ถึงขนาดพ่อค้าส่งออกต้องแย่งสินค้ากัน เมื่อรัฐบาลเห็นว่าไม้ฝางเป็นสินค้าที่ต่างประเทศต้องการมาก จึงออกกฎหมายหวงห้ามไม่ให้ราษฎรซื้อขายไม้ฝาง ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวงบัญญัติว่า ไม้ฝางเป็นสิ่งของต้องห้ามเช่นเดียวกับไม้กฤษณา ไม้จันทน์ ไม้หอม นอแรด งาช้าง และตีนูก “ถ้าฝางแลสิ่งของเข้าท้องพระคลังแล้ว ลักไปขายต่างเมือง

ให้ตัดคอริบเรียบร้อยแล้วเอาบุตรภรรยาลงหญ้าข้าง”¹²

นอแรด น่าจะได้มาจากการล่าแรด 2 ชนิดในป่า เพื่อนำนอแรดไปขายทำยาแผนโบราณของจีน ซึ่งปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยแล้วคือแรดขาวหรือแรดนอกเดียว และแรดสุมาตราหรือกระซู่ เป็นแรดขนาดตัวเล็กที่สุด มีนอ 2 นอ

นิโกลาส แชรแวลส์ กล่าวถึงแรดไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ข้าพเจ้าไม่อาจเดาวันที่จะกล่าวถึงแรด อันเป็นสัตว์ที่น่ากลัวและดุร้าย ซึ่งใครเห็นแล้วต้องพรันพรึงเสียได้ มันมีลำตัวสูงเท่าพายุขนาดใหญ่ๆ และลักษณะหัวก็คล้ายๆ กัน เว้นเสียแต่มันนอแหลมอยู่บนดั่งจุกยาวสักเท่าฝ่ามือ ดินของมันแต่ละข้างแบ่งออกเป็นกิบคล้ายนิ้วมือทั้งห้า มีรูปพรรณและความใหญ่เท่าดินฟ้าทีเดียว หน้ของมันสีน้ำตาล ไม่น่าดูเลย และแข็งโกลกกระทั่งกระสุนปืนก็ยิงไม่เข้า หูทั้งสองข้างลำตัวกระทั่งถึงดิน แต่ถ้าเวลามันโกรธแล้วมันจะพองตัวและทำตัวให้ใหญ่ได้เท่าโคถึกทีเดียว ข้ามันได้ยากนัก จะจูโจมมันต้องเสี่ยงต่ออันตรายที่จะถูกฉีกเนื้อเป็นชิ้นๆ

คนที่ทำการล่าสัตว์ชนิดนี้มีวิธีป้องกันความดุเดือดของมันได้ โดยที่มันชอบอยู่ในที่ลุ่มที่หล่ม เขาจึงคอยสังเกตเวลามันเคลื่อนย้าย โดยเข้าซ่อนตัวอยู่เสียในพุ่มไม้ทางด้านใต้ทางลม คอยกระทั่งมันล้มตัวลงนอนหลับหรือลงตีแปลง เพื่อจะได้ย่องเข้าไปยิงกรอกเข้าในหูมันได้ถนัด อันเป็นแห่งเดียวที่มันอาจได้รับ